

ROBERT P. GEORGE: LIBERALISMUL GNOSTIC (PARTEA I)

Autor: Elena-Cristina Enoiu | 2 decembrie 2021

Un articol scris de Robert P. George pentru First Things

Articol original: Gnostic Liberalism

Ideea conform căreia ființele umane sunt entități necorporale care „locuiesc” în corpuri impersonale este una recurentă. Deși principalele curente ale creștinismului și ale iudaismului au respins această ipoteză, ideea ce poate fi descrisă pe scurt prin sintagma „dualismul corp-sine” a revenit în forță, iar adepții ei sunt din ce în ce mai numeroși. În instanțele de judecată, în campusuri sau în corporații, această concepție pune în evidență și construiește individualismul și liberalismul social manifestate expresiv, curente aflate în plină expansiune.

Prin respingerea de către creștinism a dualității corp-sine, s-a răspuns la problema pe care fenomenul cunoscut drept „gnosticism” o punea ortodoxiei. Gnosticismul cuprinde o varietate de ideologii, unele ascetice, altele aflate chiar la polul opus. Ceea ce aveau totuși în comun acestea este un anumit mod de înțelegere a ființei umane – o antropologie – care face o distincție fermă între ceea ce este material sau trupesc, pe de o parte, și ceea ce este spiritual, mental sau afectiv, pe de altă parte. Pentru gnostici, imaterialul, mentalul și afectivul erau aspectele care contau cu adevărat. Aplicând această teorie omului, putem conchide că materia (corpul uman) este inferioară – altfel spus, dacă nu este o închisoare din care omul trebuie să evadeze, atunci cu siguranță este un instrument ce trebuie folosit pentru a sluji scopurilor „persoanei”, înțeleasă ca spirit sau minte sau *psyché*. Sinele este o substanță spirituală sau mentală; corpul este doar vehiculul său material. Eu și tu, ca persoane, ne identificăm complet cu spiritul, cu mintea sau cu *psyché*, și nu cu corpul pe care îl ocupăm (sau cu care suntem cumva „asociați”) și pe care îl folosim.

Împotriva acestui dualism, poziția antignostică adoptă perspectiva unei ființe primate ca o unitate dinamică: un corp personal, un sine corporal. Această poziție antagonică se găsește în scripturile ebraice și în învățăturile creștine. Acest lucru nu sugerează că învățăturile creștine exclud ideea că individul este numeric identic cu sufletul său

imaterial. Gânditorii creștini contemporani sunt împărțiți între cei care cred că sufletul uman este separat de persoană și cei care cred că sufletul ar fi persoana însăși, într-o formă incompletă. Ei cad de acord totuși asupra unui aspect esențial, și anume asupra faptului că trupul nu este doar un instrument extrinsec, ci este o parte integrantă a realității personale a ființei umane, pentru că Iisus Hristos însuși este readus la viață trupește.

Aristotel, care l-a depășit pe Platon în acest aspect, discută despre o formă de „hilomorfism”, așa cum a ajuns să fie numit acest concept. Fără a nega existența sufletului, acest concept afirmă că persoana este ființă materială (dar nu doar materială). Oamenii nu își „ocupă” sau „locuiesc” corpurile. Corpul viu, departe de a fi un mijloc sau un instrument extern, face parte din realitatea noastră personală. Deci, cu toate că el nu poate exista în afara sufletului, acesta nu îi este nici inferior. Face parte din propria noastră demnitate umană; este întregul pentru care sufletul nostru este forma substanțială. Ideea unui suflet ca formă substanțială a corpului este alternativa creștin-ortodoxă a concepției eretice care privește sufletul ca pe o „fantomă din mașină”. Am putea susține aici că trupul viu se poate separa de suflet, dar acest lucru nu se întâmplă și în realitate. Suntem entități omogene trup-suflet.

Așadar, suntem animale – animale raționale, cu siguranță, dar nu minți pure sau capete luminate. Identitatea noastră personală, privită de-a lungul timpului, se compune din rezistența organismului animal pe care îl avem. De aici putem trage o concluzie crucială: omul trăiește doar în măsura în care organismul său trăiește, și supraviețuiește – ca persoană – cel puțin până când organismul său se oprește.

Totuși, nu suntem niște brute. Suntem animale cu o natură rațională – programate de la început pentru gândire conceptuală, deliberare practică, judecată și alegeri. Aceste puteri intelectuale nu sunt reductibile la materia pură. Ființele care posedă astfel de abilități sunt capabile, cu maturitate și în anumite circumstanțe favorabile, să identifice opțiuni inteligibile (nu doar logice) de acțiune, și să răspundă unor motive făcând alegerile potrivite, care nu sunt determinate de evenimentele anterioare. Asta nu înseamnă că raționăm arbitrar sau la întâmplare, ci că facem alegeri bazându-ne pe judecăți de valoare care ne conduc spre anumite opțiuni, fără a ne obliga să le alegem. În viziunea hilomorfă, nu există nicio contradicție între animalitatea și raționalitatea noastră.

Dacă adoptăm viziunea gnostică, atunci ființele umane – membri vii ai speciei umane – nu sunt în mod necesar persoane, iar anumite ființe umane sunt nonpersoane. Embrionii, feteșii și bebelușii nu sunt încă persoane. Cei care și-au pierdut anumite abilități mentale – victimele demenței grave, persoanele aflate în comă profundă sau în stare de minimă conștientă – nu mai sunt persoane. Iar cei care au dizabilități congenitale severe nu sunt, nu au fost și niciodată nu vor fi persoane.

Implicațiile morale sunt evidente. Însăși viața *unei persoane* este motivul pentru care trebuie să o considerăm sacră și să o protejăm împotriva relelor; dintr-o altă perspectivă, am putea folosi chiar alte ființe în mod legitim pentru a ne atinge scopurile. Așadar, cineva care își însușește antropologia gnostică, prin care se separă persoana și corpul în felul amintit mai sus, va putea accepta mai ușor că cei subdezvoltați, nedezvoltați sau cu deficiențe mentale nu sunt persoane. Ei vor putea justifica cu ușurință avortul, infanticidul sau eutanasia pentru persoanele cu discernământ diminuat, precum și distrugerea embrionilor umani pentru cercetare biomedicală.

Prin același mecanism, o astfel de antropologie subliniază aversiunea pe care o are liberalismul social față de etica maritală și sexuală tradițională și respectiv față de viziunea sa despre căsătorie ca uniune dintre bărbat și femeie. Acea perspectivă este lipsită de sens dacă trupul este doar un instrument al persoanei, folosit pentru a satisface anumite țeluri subiective sau pentru a produce sentimente plăcute în persoana privită ca subiect-conștient. Dacă noi nu suntem reprezentați de corpurile noastre, atunci căsătoria nu poate însemna o uniune trupească a femeii și a bărbatului, așa cum afirmă evreii, creștinii și eticile clasice. Pentru că trupul face parte din realitatea ființei umane, nu există nimic important din punct de vedere moral sau uman în legătură cu această uniune „pur biologică”, în afară de efectul său posibil psihologic.

Dacă acceptăm dualismul corp-sine, ne va fi greu să afirmăm că o căsătorie reprezintă o valoare specifică umanității, cu o structură obiectivă proprie. Dacă sexualitatea este doar un mijloc de realizare a scopurilor noastre personale, atunci nu ar putea fi acesta oricum ne dorim noi să fie? Cum ar putea fi sexualitatea noastră orientată spre procreare sau cum ar putea ea să impună o exclusivitate permanentă, prin însăși natura sa?

Conceptul de uniune trupească poate fi înțeles doar dacă vom considera corpul o entitate cu adevărat personală. Atunci, putem vedea uniunea biologică dintre bărbat și femeie ca o uniune distinctă – care se realizează precum uniunea biologică a părților în interiorul unei persoane, printr-o coordonare către un singur țel al întregului trup. Pentru un cuplu, acel scop este reproducerea. Această orientare a cuplului către familie are o importanță umană și morală, nu „doar biologică”. Soții, în uniunea lor trupească, își reînnoiesc uniunea complexă pe care o reprezintă căsătoria lor. Această viziune ne ajută să înțelegem dorința naturală de creștere a propriilor copii și importanța asumării unui asemenea angajament, chiar și atunci când apar „costuri” personale imense. (O mamă își dorește să fie trimisă acasă cu copilul pe care chiar ea l-a născut, nu cu unul repartizat aleatoriu dintre copiii născuți în timpul șederii ei în maternitate). Acest instinct (re)afirmă o etică sexuală puternică, prin care se subliniază importanța iubirii conjugale încununată de fidelitate și a dragostei părintești, o etică ce pare lipsită de sens și chiar crudă pentru liberalii sociali contemporani.

Pentru ei, ceea ce contează este ceea ce se întâmplă în minte sau în conștiința lor, nu corpul în sine (sau restul corpului). Adevărata uniune, care o face să fie cu adevărat posibilă pe cea „aparentă”, este uniunea la nivel afectiv, nu cea biologică. „Căsătoria” tinde să fie văzută, astfel, ca o instituție construită de societate, care există pentru a facilita legături romantice plăcute și pentru a proteja și încuraja diversele sentimente și interese ale oamenilor care intră într-o astfel de relație. Nu este vorba despre un parteneriat conjugal, ci despre o formă de tovarășie sexual-romantică sau de parteneriat domestic. Procrearea și copiii sunt doar accidental legate de această relație. Nu are niciun sens, nici măcar unul indirect, să concepem căsătoria ca un parteneriat reproductiv sau un parteneriat a cărui structură și ale cărui norme sunt dictate de o orientare inerentă naturii noastre sexuale spre creșterea de copii. Concepția conjugală a căsătoriei ca uniune care este în mod natural împlinită prin nașterea și creșterea de copii pare neinteligibilă și chiar bizară pentru neognostici.

Cu siguranță, pe măsură ce înaintăm în viziunea social-liberală, nu putem spune că sexul reprezintă un aspect inerent căsătoriei, ca parte a scopului său; ideea unei „consumări” a căsniciei prin contact sexual pare, de asemenea, bizară. La fel cum, pentru social liberali, doi (sau mai mulți) oameni pot întreține relații sexuale într-un mod perfect legitim fără a fi căsătoriți, la fel cum doi (sau mai mulți) oameni pot avea o căsnicie la fel de validă fără sex. Totul ține de preferințele subiective ale partenerilor. Sexul consensual este valoros doar în măsura în care le permite partenerilor să își exprime sentimentele – cum ar fi afecțiunea sau, în alt registru, dominarea și supunerea. Dar dacă acestea se întâmplă fără a avea o dorință pentru așa ceva, sexul este lipsit de sens chiar și în interiorul căsniciei. Este doar incidental și deci opțional, la fel cum este opțional să aveți o mașină împreună, sau un cont bancar comun sau separat. Esența căsătoriei este tovarășia, nu sexul, ca să nu spunem ceva despre procreare.

Așa se explică, desigur, de ce etica liberală contemporană permite căsătoriile între persoane de același sex. Ba chiar sugerează că o căsătorie ar putea exista valid și între trei sau mai multe persoane, în grupuri poli-amoroase. Toate acestea pentru că, în esență, căsătoria există independentă de realitățile biologice și se distinge doar prin intensitatea legăturilor emoționale – persoana „adevărată” fiind sinele conștient și afectiv –, căsătoriile între persoanele de același sex fiind posibile și valoroase în același mod precum uniunea conjugală dintre un bărbat și o femeie. Pentru că partenerii din aceste grupuri pot simți și ei dragoste unul față de celălalt și pot considera chiar că sexul, dacă e plăcut, le va îmbunătăți relația. Dacă despre asta e căsătoria, atunci a le nega statutul marital înseamnă a nega „egalitatea căsătoriilor”.

Iar mai apoi avem transsexualismul și *transgenderismul*. Dacă oamenii sunt o combinație de minte-corp sau minte-suflet și nu minți (sau suflete) care adăpostesc trupuri, atunci respectul pentru persoana va atrage și respectul pentru corp, ceea ce ar interzice mutilarea și alte atacuri directe asupra sănătății umane. Asta înseamnă că, de

obicei, cu excepția cazurilor extraordinar de rare de deformare congenitală nedeterminată, masculinitatea sau feminitatea noastră pot fi ușor desprinse de corpurile noastre. Sexul este reprezentat de organizarea noastră biologică de bază în ceea ce privește funcționarea reproductivă; este o parte inerentă a ceea ce și cine suntem. Schimbarea de sex este o imposibilitate metafizică, deoarece este o imposibilitate biologică. Sau aproape una. Schimbarea sexului unui individ poate deveni posibilă din punct de vedere științific într-un stadiu foarte timpuriu al dezvoltării embrionare – fie prin schimbarea genomului, fie în cazul unui mascul embrionar prin inducerea, să zicem, a insensibilității la hormoni androgeni suficient de devreme încât să se producă toată dezvoltarea sexuală ca la o femeie. Desigur, acest lucru ar fi imoral, deoarece ar presupune o intervenție corporală radicală fără consimțământ și cu riscuri grave.

Acest text a fost tradus cu acordul publicației *First Things*.

Imagine: Unsplash